

TREBALL DE FINAL DE GRAU, BLOC D'HISTÒRIA MODERNA. CURS 2012/13

CONSEQUÈNCIES DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ A LA CIUTAT DE CERVERA (1701-1740)

Alumne: Arnau Arfelis Diví

NIUB: 14717290

Tutor: Fernando Sánchez Marcos

Departament d'Història Moderna

Universitat de Barcelona

Cervera became city the year 1701 thanks to the new monarch Philip V. This fact, together with the performance of the Paeria of Cervera at the end of the Succession's War of the Spanish Crown, will create an improved state for the city. Philip V will tank to Cervera his supposed fidelity through several privileges; the most important of which will be to transfer all the university studies of the Principality of Catalonia to the city of Cervera. In this work I have pretended to know which were these privileges, how these ones conditioned the urban structure of the city and how they influenced in the daily life of the cerverins. Another finality of this work is to know why Cervera received more privileges than other cities like Berga, Manlleu or Centelles that also gave her support to Philip V.

Key words: Cervera, Spanish Succession War, Privileges, Philip V, Decree of *Nova Planta*.

1. Introducció	- 5 -
2. Preguerra: apropament entre la futura ciutat de Cervera i el nou monarca Felip V	- 6 -
3. La guerra. Evolució del conflicte a Cervera i decantament final pel monarca Felip V	- 9 -
4. Implantació i conseqüències del Decret de la Nova Planta de Catalunya	- 13 -
4.1. Reorganització del Govern Municipal	- 15 -
4.2. Canvis en la fiscalitat	- 16 -
5. Cervera, una illa dins el Principat de Catalunya	- 18 -
5.1. Manteniment de privilegis	- 19 -
5.2. Cervera, centre universitari de Catalunya. Canvi en l'evolució de la ciutat	- 20 -
5.2.1.Creixement i transformació urbanística	- 22 -
5.2.2.Impacte sociocultural de la Universitat a la població	- 25 -
5.3. Nous privilegis, concessions i tracte diferenciat a la ciutat de Cervera	- 27 -
6. Conclusions	- 30 -
7. Bibliografia i referències	- 33 -
8. Annex	- 34 -

1. Introducció

La Guerra de Successió Espanyola (1701-1714) i la següent implantació del Decret de Nova Planta a la ciutat de Cervera marcaran un abans i un després en la evolució històrica de Catalunya. A Cervera aquests fets ven tenir una ressonància particular. La seva condició de *fidelíssima Ciudad* li va permetre aconseguir certs privilegis que van ajudar a transformar profundament la ciutat en tots els àmbits. També la gent de Cervera va notar el canvi a causa de diversos factors; com el nomenament de Cervera com a capital de Corregiment, l'exempció fiscal legislada per Felip V o la construcció de la Universitat (única del Principat duran tot el segle XVIII).

Actualment, a la ciutat de Cervera encara s'hi aprecien reminiscències d'aquella època gloriosa de la ciutat. L'edifici de la Universitat, imponent per la seva grandesa en una ciutat tant petita com Cervera, és segurament l'evidència física més destacable d'aquell temps. Aquesta construcció va comportar un canvi urbanístic molt important, una obertura de la ciutat a la zona de fora muralles, al costat del call jueu i un canvi social molt important, arribada de catedràtics i gran quantitat d'estudiants.

Per altra banda, el 1702 li va ser atorgat a la vila de Cervera el títol de ciutat. Un any abans també s'havia ennoblit, per instància del propi monarca Felip V, el Paer en Cap de Cervera. Semblava ser que la ja ciutat de Cervera i el monarca Felip V havien creat una unió que beneficiava a ambdues parts.

El fet que jo hagi viscut des dels 6 anys al poble de Ferran, a la Segarra, m'ha creat molts vincles amb aquesta terra i amb la seva capital, en la qual he estudiat, he crescut i m'he desenvolupat com a persona. L'estima per la terra i per la cultura material i no material de la Segarra en general, m'han conduït a qüestionar-me fets del passat i a voler saber més coses de la història de la Segarra i de la seva capital, Cervera.

Per aquesta raó, quan vaig haver de considerar una temàtica pel Treball de Final de Grau, vaig pensar en realitzar un estudi sobre quelcom relacionat amb la història d'aquella terra oblidada moltes vegades al bell mig de Catalunya. L'actual especulació sobre la fidelitat o no de Cervera a les hosts de Felip V em varen inclinar cap a la temàtica de la Guerra de Successió a la ciutat de Cervera.

Amb l'actual treball pretenc conèixer quines varen ser les conseqüències directes i indirectes de la Guerra de Successió a la ciutat de Cervera i saber quines van ser les diferències en la implantació del Decret de Nova Planta respecte la majoria de ciutats i viles del Principat i Cervera. Així mateix també pretenc conèixer quins van ser els privilegis atorgats per Felip V i com tots aquests factors van condicionar la vida de Cervera, tant a nivell econòmic, polític, urbanístic com social.

Temporalment la meua recerca anirà des del 1701, quan Felip V jura les constitucions a Cervera, fins el 1740, quan s'inaugura l'edifici de la Universitat, tot i que els primers estudiants van arribar a partir de 1717. L'estudi de la primera meitat del segle XVIII em permetrà conèixer l'evolució de la ciutat en molts àmbits; a nivell de les institucions, a nivell urbanístic, etc. i intentaré crear una bona visió de la evolució de la ciutat en tot aquest període.

Tenint en compte les característiques del treball, la base documental d'on he tret la informació en gran mesura ha estat bibliogràfica, en sentit estRICTE. Altrament també he realitzat una recerca d'articles publicats sobre el tema o amb referències a aquest; cercant en revistes d'història de les terres de ponent (p. e. Miscel·lània Cerverina) i en la revista Pedralbes d'Història Moderna. Finalment, tot i que no ha estat la base del treball, he realitzat, en tant que em feia falta, una primera recerca de documentació original de la època, a l'Arxiu Comarcal de la Segarra (ACSG). No descarto continuar en el futur amb aquest tema de recerca i en aquest cas, la meua investigació s'estendria a d'altres arxius pertinents

2. Preguerra: apropament entre la futura ciutat de Cervera i el nou monarca Felip V

Al principis del segle XVII Cervera era una vila plenament medieval constantment assetjada per pestes i guerres. Serà en aquest segle quan la vila de Cervera es transformarà en una comunitat de caire més burgès, on les manufactures i els tallers gremials aniran prenent protagonisme. Els canvis d'aquesta vila vindran donats per diversos factors com pot ser l'augment de població a causa de la protecció que oferien

les muralles de la ciutat, davant de les constants guerres i revoltes que vivia el Principat al segle XVII¹.

És a dir, la situació de la vila de Cervera a l'acabament de la centúria no s'allunyava gaire de la resta de ciutats i viles de Catalunya. Però la mort de Carles II l'any 1700 capgirarà l'estat d'aquesta vila ubicada al centre del Principat. Igual que la resta de Catalunya el poble de Cervera acceptà inicialment el nou monarca Felip V, nét de Lluís XIV de França, nomenat hereu dels diferents territoris que componien la Monarquia Espanyola en l'últim testament redactat pel ja difunt Carles II.

El coronament de Felip d'Anjou com a nou monarca de la Monarquia Hispànica provocarà la creació d'una Gran Aliança europea per nomenar l'Arxiduc Carles d'Àustria monarca d'aquests territoris. Per aconseguir els seus objectius, la Gran Aliança havia d'aconseguir fer canviar de bàndol alguns dels territoris hispànics, o la Corona de Castella o la Corona d'Aragó. Les negociacions del Principat de Catalunya i les forces Aliades arribaran a bon port ja que el 1705 es signarà el Pacte de Gènova pel qual Catalunya acceptava l'Arxiduc com a nou monarca del Principat.

Malgrat que a nivell internacional la situació estava molt crispada i la guerra ja havia esclatat (1701), la situació a Cervera des de l'adveniment del nou monarca Felip V era molt calmada; fins i tot la vila podia estar contenta amb els privilegis que el rei els hi havia concedit. Quan Cervera va assabentar-se que el nou monarca faria nit a la vila camí de Barcelona, on havia de jurar les constitucions, prengueren la iniciativa de que, com tots els seus avantpassats, el nou rei havia de jurar també les constitucions i privilegis de la vila². Felip V arribà a Lleida i allà es trobà amb dos síndics de Cervera que li demanaren de jurar les constitucions i privilegis de la vila; tot i la negativa de la majoria dels seus consellers el rei acceptà. Serà a partir d'aquest moment que va començar la bona relació de la vila de Cervera i el nou monarca Felip V³.

¹ DURAN i SANPERE Agustí, "Felip V i la ciutat de Cervera", *Episodis de la historia*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1963, pp. 8-9.

² DURAN, *Felip V*, p. 14.

³ LLOBET PORTELLA Josep M^a, "Els drets històrics a Cervera (1348-2006)", *Ius Fugit*, Saragossa, 2009, pp. 220-223.

El dia que arribà el monarca a la vila, aquesta estava plena de gent i plena de domassos per mostrar la importància que li representava a la ciutat aquesta efemèride. Fet curiós serà que no assistí a l'acte cap dels nobles del voltant de la vila de Cervera, tot i que aquests havien rebut la personal invitació. Magí de Vilallonga i el senyor d'Estaràs foren ens únics que contestaren declinant la invitació. Aquest fet ja ens planteja una primera divisió entre la ciutat i el territori que l'envolta, fet que en un futur marcarà les divisions entre un i l'altre bàndol durant la guerra⁴.

Al rei se li oferí estada a la casa més ostentosa de la ciutat i se li entregà una gran quantitat de presents. No se sap ben bé per quina raó, però resultà que el dia següent a la seva arribada a la vila, el duc de Medina Sidonia anà personalment a la casa de Ramon de Navés, Paer en Cap de la vila de Cervera, per comunicar-li que el rei, li havia concedit la gràcia de fer-lo noble⁵. Aquesta carta jugada per Felip V li serà favorable en temps de guerra, ja que un cop començada la ciutat de Cervera⁶ es mostrarà inicialment fidel al monarca de la casa de Borbó.

Posteriorment a aquesta concessió d'ennobliment, el monarca prengué el Camí Ral en direcció a Barcelona on havia de jurar els capítols i constitucions del Principat, en les Corts Catalanes que se celebraven en dita ciutat. En aquestes Corts hi assistí un dels síndics de la vila de Cervera, Francesc de Casanovas, que tenia com a objectiu primordial aconseguir el títol de ciutat per a la vila de Cervera. Obtenir el títol de ciutat en aquell moment no solament era un canvi d'estatus, era una nova jurisdicció amb possibilitat de més privilegis i més autonomia en el govern municipal. El dia 29 de novembre de 1701 Francesc de Casanovas trameté una carta a la vila de Cervera exposant la notícia que el propi rei havia baixat al seu despatx per concedir-li el títol de ciutat a canvi del pagament de 4.000 lliures. El govern municipal de Cervera acceptà la proposta i el dia 14 de març de l'any 1702 Cervera va rebre el títol de Ciutat⁷. Altra

⁴ DURAN, *Felip V*, p. 16.

⁵ DURAN, *Felip V*, p. 19.

⁶ A l'any 1705 ja se li haurà concedit el títol de Ciutat a Cervera.

⁷ El privilegi d'erecció de la vila de Cervera en ciutat es pot consultar: ACSG, "Privilegi d' erecció de la vila de Cervera en ciutat", *Ajuntament de Cervera, administració general*, Unitat d'Instal·lació 4328, 1702.

vegada aquest fet ens mostrarà en un futur pròxim l'adhesió de la ja Ciutat de Cervera a la causa de Felip V. Ja en aquests moments el monarca s'havia guanyat gran part dels ciutadans de Cervera, dirigents, burgesos i menestrals⁸. Posteriorment al viatge del monarca a Nàpols, aquest tornà cap a Madrid. En el seu viatge de retorn Felip V tornarà a fer estada a la Ciutat de Cervera. En aquesta segona estada a la ciutat en dos anys el monarca oferí a la ciutat una relíquia de Sant Felip tramesa directament des de Nàpols⁹.

Les raons per les quals la vila de Cervera va mantenir-se fidel a Felip V en l'inici de la guerra seran varies. Primerament, la ja ciutat de Cervera pretenia conservar els seus privilegis i com que Felip V ja els havia jurat el 1701 els hi mostrava una confiança més clara que no pas el pretendent de la casa dels Habsburg. Altrament, cal dir que Cervera havia estat una ciutat plenament reialista des dels seus inicis i això mostrava la seva idea de fidelitat al monarca, el qual ja havia jurat les constitucions i privilegis. A nivell de privilegis i a fet més anecdòtic cal dir que la majoria de privilegis concedits a Cervera varen ser atorgats abans de la mort de Ferran II (de la Casa dels Trastàmara), la qual cosa volia dir que els Àustries no varen ser molt partidaris de fer concessions a la vila. Finalment, també influirà en la posició dels organismes municipals cerverins la rivalitat d'aquests envers la Diputació del General, ja que aquesta institució estava plena de nobles i mantenia un tarannà marcadament de preeminència de la capital (Barcelona) respecte la resta del territori¹⁰.

3. La guerra. Evolució del conflicte a Cervera i decantament final pel monarca Felip V

D'ençà de la mort de Carles II i l'ascens al tron del seu successor Felip V, la situació teòricament estava tranquil·la internament, hi havia pau a tot el regne. No obstant, a l'exterior de les fronteres del regne de Castella la guerra per expulsar el nét de Lluís

⁸ DURAN, *Felip V*, pp. 21-22.

⁹ DURAN, *Felip V*, p. 22.

¹⁰ TELLO Enric, *Visca el rei i les calces d'estopa, reialistes i botiflers a la Cervera set-centista*, Editorial Crítica, Barcelona, 1990, pp. 118-120.

XIV del tron espanyol i restituir la casa dels Habsburg en aquest territori ja havia començat. Aquests coneixements circulaven també pel Principat de Catalunya i per aquesta raó els Paers de Cervera trameteren una carta a la Generalitat posant-se al seu servei. Les guàrdies es multiplicaren i les vigilàncies es feien de nit i de dia, l'arribada de la guerra a terres del regne es presentia¹¹.

El maig de 1704 les tropes imperials desembarquen a Barcelona, la Guerra de Successió per la Corona espanyola ja havia començat al propi territori de la Monarquia Hispànica. L'eufòria catalana per l'Arxiduc només feia que augmentar i més després d'haver-se signat el Pacte de Gènova on els aliats es comprometien a ajudar el Principat en qualsevulla de les circumstàncies que originés la evolució de la guerra. Els Paers de Cervera reberen una carta de fonts Aliades demanant-los-hi el seu suport, no obstant els Paers de Cervera, tots favorables a la causa filipista, la rebutjaren; és en aquest moment quan les conseqüències de l'ennobliment del Paer en Cap, la donació del títol de ciutat, etcètera per part de Felip V donen els seus fruits¹².

Tot i que la missiva dels Aliats no va ésser escoltada pels Paers de Cervera, els austriacistes oferiren una nova negociació amb els cerverins que aquests, altra volta, refusaren amb un discurs molt ben emparat en la idea de la lleialtat jurada al rei Felip V¹³. Les tropes austriacistes reunides en un campament muntat a les rodalies de Cervera decidiren atacar ajudades per les tropes angleses que venien de combatre a Vilafranca. Finalment Cervera s'hagué de rendir i el dia 5 de setembre del 1705 a la Plaça Major de la ciutat fou proclamat rei del Principat l'Arxiduc Carles d'Àustria. Després de l'ocupació de València per part de les tropes austriacistes, a la ciutat de Cervera se succeïren grans celebracions¹⁴. Altrament les hosts del rei Felip V es varen armar i van començar una reconquesta del territori perdut a mans de les tropes imperials. Els Paers de Cervera, afins al rei Felip V, van abandonar la ciutat un cop aquesta va ser presa pels austriacistes i varen ajuntar-se a les tropes que venien des de Lleida amb la intenció

¹¹ DURAN, *Felip V*, p. 23.

¹² DURAN, *Felip V*, p. 24.

¹³ DURAN, *Felip V*, p. 26.

¹⁴ LLOBET PORTELLA Josep M^a, "Cervera durant el segle XVIII, un període de canvis substancials", *Ius Fugit*, Saragossa, 2004, p. 147.

d'ocupar la ciutat de Cervera de camí cap a la capital del Principat, Barcelona. Els Paers pro Carles III oïren pels carrers, la nit abans que arribessin les tropes filipistes, crits de *Visca Felip V!*. Aquesta situació feu replantejar les actuacions i l'endemà les tropes del rei Borbó foren acceptades a la ciutat¹⁵. Aquest fet ens permet entendre que el sentiment profelipista no estava present solament a un sector de les classes més benestants de la ciutat, sinó que aquest sentiment estava arrelat en la població cerverina. A la ciutat de Cervera eren els pro Carles III els que es trobaven en minoria¹⁶.

La presa de la ciutat per part dels uns i per part dels altres fou contínua. Durant els anys que restaran de guerra encara hi haurà un parell de canvis de monarques¹⁷. La ciutat havia quedat molt tocada pels saquejos produïts pels dos bàndols i quan els pro filipistes tornaren a la ciutat a l'any 1713 trobaren les construccions en ruïnes (muralles, cases...) i amb gran part de la població que havia emigrat a ciutats menys conflictives, sobretot a Lleida. Veient els desperfectes de la ciutat els Paers de Cervera decidiren enviar un parell de Síndics a la Cort de Madrid per aconseguir del monarca alguns beneplàcits¹⁸, veient que la guerra estava perduda pels austriacistes, les tropes aliades havien abandonat els catalans a la seva sort amb la firma de la Pau d'Utrecht el 1713.

Els dos síndics enviats varen ser Antoni Ganyet i Josep Roca. De camí cap a Madrid ambdós es trobaren un vell amic, el reverend Josep Torranova, el qual venia de la capital on hi tenia gran nombre de coneguts i amistats dins la pròpia cort del rei Felip V. Els dos síndics trobaren molt encertat demanar al reverend Torranova que els acompanyés i els ajudés en la seva missiva. Ambdós varen redactar un memorial amb tots els serveis oferts al rei Felip V durant la guerra amb el qual volien aconseguir que el monarca els donés audiència per expressar-li les seves demandes. El reverend Torranova per altra banda els va ensenyar a comportar-se com a nobles dins la Cort i els va mostrar els protocols que havien de seguir.

Durant la estada dels dos síndics a la capital la correspondència entre ells i els Paers de la Ciutat va ser constant. Finalment els síndics obtingueren diverses audiències amb el

¹⁵ DURAN, *Felip V*, p. 36.

¹⁶ TELLO, *Visca el rei*, p. 33.

¹⁷ DURAN, *Felip V*, p. 37.

¹⁸ LLOBET, *Cervera durant*, p. 150.

rei i veieren satisfetes moltes gràcies de les que havien demanat, fins i tot algunes que ni se'ls hi havia acudit sol·licitar. Segons Duran i Sanpere, Felip V estava encantat amb la ciutat de Cervera ja que en texos de Josep Corts –historiador i filòsof de la Ciutat de Cervera i felipista des de l'inici del conflicte¹⁹- aquest explica que el propi rei volia col·locar la capital del Principat en aquesta ciutat, assentant-hi la seu de la Capitania General i la de la Reial Audiència²⁰.

Les gràcies atorgades no foren tant importants com Josep Corts pensava, no obstant obtingueren un tracte diferent en la imposició del Decret de Nova Planta. Alguns dels privilegis que obtingué la ciutat foren:

Carlania del castell; equiparació de les aigües del batlle del riu a l'autoritat del veguer o corregidor; vot en Corts, així com tenien Barcelona, Lleida, Tarragona, Tortosa i Girona; reincorporació del carreratge a Cervera de la vila de Prats de Rei; franquesa de alcabala i millones durant la fira i els mercats; exempció dels lleudes i cops; immunitat d'allotjaments i llibertat de quintes en les lleves de soldats²¹.

Tot i les moltes donacions, privilegis i concessions que el rei atorgarà a la ciutat de Cervera, n'hi haurà una que marcarà la importància de la ciutat en tot el segle XVIII: en una de les tretze reivindicacions demanades al monarca, els cerverins sol·licitaven el traspàs dels estudis Universitaris de Lleida a la ciutat de Cervera o, com a mínim, la creació d'uns estudis Universitaris en aquesta ciutat semblants als de Lleida. La sorpresa arribarà quan al dia 11 de maig de 1717, per un Reial Decret emanat des de Segòvia, el monarca Felip V manarà tancar tots els estudis Universitaris del Principat i els unificarà en un de sol a la ciutat de Cervera²². Aquest esdeveniment transformarà la ciutat en molts àmbits diferents i permetrà un canvi profund en el desenvolupament

¹⁹ SALAT, Mª Teresa, “ Historiografia sobre l'església de Santa Maria de Cervera”, *Miscel·lània Cerverina*, núm. 16, Cervera, 2003, pp. 264-265.

²⁰ DURAN, *Felip V*, p. 54.

²¹ DURAN, *Felip V*, pp. 54-55.

²² FOLCH Artemi, “La Universitat de Cervera” *Episodis de la història*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1970, p. 12.

urbanístic de la ciutat de Cervera, en la mentalitat dels cerverins i cerverines i en l'economia de la ciutat.

4. Implantació i conseqüències del Decret de la Nova Planta de Catalunya

Acabada la guerra, els vencedors, començaran un procés de depuració i reestructuració dels territoris conquerits. Els objectius principals en totes les seves actuacions seran primordialment dos: reforçar el poder reial en aquells territoris i aconseguir una imposició encara major del sistema absolutista²³. Per dur a terme la seva política hauran de portar a terme tot un seguit de reformes molt importants i de gran abast, que remodelaran per complet la vida política del Principat, ja que afectaran a les bases de l'antic sistema català.

El Decret de la Nova Planta perseguia l'objectiu de centralitzar el poder i uniformitzar legalment els territoris de la Corona Hispànica. Mitjançant el *derecho de conquista* Felip V es veurà legitimat per dur a terme aquella reorganització que diversos avantpassats seus havien intentat. El Decret atacarà sobretot a les estructures institucionals catalanes, suprimint les Corts Catalanes i la Diputació del General. Com més endavant es tractarà, el Decret de la Nova Planta crearà una nova estructura administrativa, amb un nou impostos i una nova estructura territorial.

Aquest període de substitució de l'antic sistema es produirà en dues fases força marcades. Durant els últims anys de la guerra s'aniran produint canvis al municipis que cauran a mans felipistes. Per aconseguir un major control del territori es produiran alteracions de regidors a moltes viles i ciutats; primerament cessaven els antics regidors i posteriorment se'n nomenaven de tarannà més profelipistes. El cas més clar d'aquesta política el podem observar a la ciutat de Tortosa ocupada el 15 de juliol per tropes borbòniques²⁴. També es produirà en molts pobles, viles i ciutats l'aboliment de la

²³ TORRAS i RIBÉ Josep M^a, *Los mecanismos del poder, Los ayuntamientos catalanes en el siglo XVII*, Crítica, Barcelona, 2003, p. 38.

²⁴ TORRAS i RIBÉ Josep M^a, "L'etapa de provisionalitat institucional borbònica en els municipis catalans durant la Guerra de Successió (1707-1716)" *Pedralbes: Revista d'història moderna*, núm. 2, Barcelona, 1982, pp. 130-131.

pràctica insaculatòria per nomenar càrrecs públics; en un primer moment aquesta pràctica es portarà a terme en poblacions molt puntuals, però un cop el nou sistema estigui més ben implantat la pràctica insaculatòria quedarà anul·lada i tots els càrrecs municipals seran nomenats pel propi Rei o per la Reial Audiència.

Tot i aquestes primeres evidències del canvi que comportaria pel Principat la victòria de Felip V, no va ser fins el 1716 amb l'aprovació de la *Nueva Planta de la Real Audiencia del Principado de Cataluña* que el canvi es mostrarà evident i de gran profunditat. Aquest text legal assentava les bases de la nova estructuració territorial, legal i municipal de Catalunya.

El Decret de Nova Planta esborrava del mapa les vegueries i implantava un nou sistema de divisió territorial basat en els Corregiments, 11 en total, al cap davant del qual hi havia un corregidor. Aquest, segons l'article 46 del Reial Decret de Nova Planta tenia les funcions de governar políticament les ciutats i d'administrar les rendes d'aquestes; qualsevulla altra qüestió que volgués realitzar ho hauria de consultar al propi rei o al Tribunal.

Altament, mitjançant el mateix Reial Decret es crearà la Reial Audiència que serà el màxim òrgan jurídic del Principat, l'organització de la qual està estipulada al mateix decret. Dins dels punts que regiran aquest nou i únic òrgan jurídic cal destacar l'article número 5 en el qual s'implanta la obligatorietat d'expressar-se en llengua castellana dins d'aquest tribunal.

Tot i que el Decret de Nova Planta és el document legal més transcendental de la repressió filipista al Principat de Catalunya, no és pas l'únic. Juntament amb aquest hi ha moltes altres disposicions reials, lleis específiques, etcètera que complementen el Decret de 1716. Tots aquest documents legals són les eines amb les quals la monarquia absoluta de Felip V va procurar instaurar el nou model centralista i absolutista. Els exemples més clars de l'objectiu uniformitzador, repressor i centralitzador de la monarquia borbònica poden ser el nou regim fiscal i la reorganització dels òrgans municipals.

4.1. Reorganització del Govern Municipal

Com ja em vist, la derrota catalana del 1714 i el posterior Decret de Nova Planta de 1716 comporten una reestructuració dels límits territorial de les vegueries, que a partir d'aquest moment passen a ser nomenades corregiments. Aquest canvi produït a les antigues vegueries no serà pas extrapolable a les limitacions municipals. Els municipis conservaran la seva territorialitat i la seva estructura de cara en fora, ja que internament la reorganització serà molt profunda²⁵.

Un cop acabada la Guerra de Successió una de les primeres mesures que aplicarà el nou règim borbònic serà la extrapolació a tots els pobles, viles i ciutats de Catalunya de l'abolició dels seus privilegis i el sistema insaculatori per l'elecció de càrrecs públics. El nou marc jurídic es basaria en el control i la dominació, el Capità General havia de poder conèixer tot allò que passava al territori per poder actuar consegüentment i amb rapidesa. Per aquesta raó el nou model borbònic i centralista es basarà en una clara jerarquització del càrrecs públics, amb l'objectiu d'assegurar la dominació del país. L'administració es regirà per una estructura piramidal al capdamunt de la qual hi haurà el Capità General i a la zona inferior hi haurà els regidors de cadascun dels pobles que conformen el principat²⁶. Per assegurar el nou sistema de l'administració els càrrecs, a tots nivells, seran nomenats per instàncies superiors. Tots els càrrecs seran escollits pel rei, tot i que aquest podrà delegar les funcions per nomenar regidors i corregidors a la Audiència o al Capità General²⁷.

L'objectiu principal de la nova organització serà el d'implantar un control sever al Principat, tot i que la reforma tindrà algun altre objectiu secundari i de caire més secret. Com bé és sabut, el monarca mitjançant les *Instrucciones secretas* pretindrà introduir la llengua castellana en l'administració per començar a desplaçar la llengua catalana de l'eix central del país. Per aconseguir aquesta fita Felip V abolirà el "Dret d'estrangeria" i col·locarà en els càrrecs de corregidors persones no catalanes²⁸. Altrament, segons

²⁵ Josep Mª TORRES i RIBÉ, *Els municipis Catalans en l'antic règim (1453-1808)*, Crítica, Barcelona, 1983, p. 144.

²⁶ TORRAS, *Els municipis*, p. 157.

²⁷ TORRAS, *Els municipis*, p. 147.

²⁸ TORRAS, *Els municipis*, pp. 148-149.

Joan Mercader, el monarca pretenia ennoblir els ajuntaments, sobretot els que eren caps de corregiments. Pretendrà apartar les classes gremials i mercantils dels llocs de poder i de decisió²⁹.

Un altres aspecte que cal tenir en compte serà la reducció d'atribucions als ens locals. En els primers temps d'imposició del règim borbònic la gran majoria de funcions dels ajuntaments es basaran en actes burocràtics i administratius, mentre que els corregidors es guardaran les funcions de caire més organitzatives i policials³⁰. Pel que respecta a la organització interna dels ajuntament borbònics, aquesta es basarà en un conjunt de regidors que controlaran tota la política municipal. Barcelona en tenia 24, les altres ciutats cap de Corregiment, com Cervera, en tenien 8 i la resta de pobles, viles i ciutats en tenien d'un a set, segons la seva població i la seva dinàmica comercial³¹.

Cervera no va ser una excepció dins d'aquesta reorganització tot i que mantindrà alguna particularitat. Com bé va passar en tota la resta d'ens municipals, aquests es reconvertiran en Ajuntaments i deixaran de ser anomenats Paeries i passaran a funcionar mitjançant regidors i no pas mitjançant paers. Finalment, com que Cervera esdevindria ciutat Cap de Corregiment aquesta haurà d'acollir el corregidor, màxim responsable del corregiment. El primer corregidor de Cervera serà Francisco de Haro Agüero i serà aquest l'encarregat de mantenir controlat l'ajuntament cerverí³².

4.2. Canvis en la fiscalitat

Felip V en guanyar la guerra va abolir els furs i les constitucions catalanes, per la qual cosa tots els temes fiscals i relacionats amb els impostos que cobraven les antigues institucions passaran a mans de la Corona. Amb aquests escenari la monarquia, centralista i uniformitzadora, ja no haurà de demanar ni a les institucions catalanes ni a les Corts permís per crear o abolir un impost. Sense derogar els antics impostos que ja cobraven les institucions catalanes als seus ciutadans, la monarquia borbònica plantejarà

²⁹ MERCADER i RIBA Joan, *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1968, pp. 109-110.

³⁰ TELLO Enric, *Pagesos, menestrals i rendistes, Cervera i l'arrencada industrial catalana (1702-1861)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, defensat el 1987, p. 210.

³¹ TORRAS, *Els municipis*, p. 204.

³² Josep Mª LLOBET, *Cervera durant*, p. 153.

i aprovarà la creació d'un nou impost de caire més modern i de gran influència francesa, l'anomenat: Reial Cadastre³³.

La figura clau perquè aquest projecte es convertís en realitat va ser José Patiño, exintendent a Extremadura i nomenat intendent de Catalunya el 1713. El nou intendent anirà per feina i el 15 d'octubre de 1716 presentarà les *Normas generales*, que estructuraran el que serà el nou impost. Aquestes normes es basaven en tres idees clares sobre l'essència del Reial Cadastre³⁴.

Primerament, el nou impost es considerava un impost modern ja que gravava bens mobles i immobles, tangibles i intangibles, seguint un criteri de proporcionalitat i equitat. Seguidament, cal remarcar que la recaptació de l'impost era una quantitat fixa; és a dir, el monarca estableix la quantitat que creia que podia aconseguir d'un territori, i aquella zona s'havia d'espavilar per aconseguir satisfer les pretensions del monarca. Al Principat de Catalunya primerament es va establir com a quantitat 1.200.000 pesos forts, xifra inassumible, que finalment, a causa de les pressions catalanes serà rebaixada fins a 900.000 pesos. Finalment les Normes Generals estableixen l'estructura de l'impost, el qual en un primer moment estarà dividit en dos tipus de Cadastres. El Cadastre personal, que gravava les rendes del treball, i el Cadastre Reial, que gravava els bens immobles i els rèdits (10%) que se'n podien treure d'aquests. Posteriorment s'afegirà un nou tipus de Cadastre, l'anomenat Cadastre industrial o comercial que gravava un 10% del benefici de les empreses³⁵.

Amb tot, cal observar que les terres i edificis de l'església mai no va estar gravats per aquest impost. Altrament, també n'estaran exempts de pagar-lo la noblesa i els treballadors reials. Segons Agustí Alcoberro, "el cadastre va ser percebut per la població del país com un càstig de guerra", una sobre fiscalització per no haver estat fidels al pacte jurat per ambdós parts a les corts de 1701-1702³⁶.

³³ ALCOBERRO Agustí, "El cadastre a Catalunya (1713-1845): de la imposició a la fossilització" *Pedralbes*, núm. 25, Barcelona, 2005, p. 234.

³⁴ ALCOBERRO, *El Cadastre*, p. 236-237.

³⁵ MERCADER, *Felip V i Catalunya*, p. 171.

³⁶ ALCOBERRO, *El Cadastre*, pp. 238-247 ; MERCADER, *Felip V i Catalunya*, p. 171.

5. Cervera, una illa dins el Principat de Catalunya

Com ja hem anat observant en anteriors apartats, la ciutat de Cervera va anar movent la seva fidelitat segons li convenia en una situació donada, i segons la ideologia dels Paers de cada moment. Aquesta no va ser la única vila o ciutat que va actuar d'aquesta manera, molts van ser els pobles, viles i ciutats que varen ser etiquetades amb l'adjectiu de ciutats botifleres. Berga, Centelles o Manlleu (anomenada la França Xica) seran altres ciutats que durant gran part del conflicte i en la finalització d'aquest es mostraran obertament partidàries del rei de la Casa de Borbó.

Però si altres ciutats i viles es varen mostrar partidàries al monarca Felip V com és possible que els privilegis concedits a la ciutat de Cervera siguin molt més quantiosos i qualitius que no pas els concedits a les dites altres ciutats? Segons Duran i Sanpere la ciutat de Cervera obtindrà gran quantitat de privilegis i concessions gràcies a tres eixos principals d'actuació.

Primerament, cal dir que el síndic enviat a la Cort de rei Felip V, el cerverí Antoni Ganyet, va ser un dels principals puntals per què les demandes de la ciutat de Cervera reeixissin i arribessin a bon port. Altrament cal fer èmfasi en la gran quantitat de diners que la ciutat va abocar per què el nom de Cervera estigués present a la Cort³⁷. Finalment, jugarà un paper molt important la idea que ja em comentat anteriorment, la gran complicitat creada entre la ciutat de Cervera i el monarca Felip V des de la seva estada a la ciutat el 1701³⁸.

Podem dir que la ciutat de Cervera serà un illot dins de grup de pobles, viles i ciutats que s'havien posicionat en favor del monarca Felip V. Per exemple, Manlleu també serà obsequiada amb força privilegis, emperò Cervera, com exposarem a continuació, va rebre exempcions impositives molt importants, va aconseguir el favor reial per començar els tràmits per transformar la seva església en col·legiata i sobretot va obtenir la exclusivitat dels estudis superiors en tot el Principat de Catalunya durant 150 anys.

³⁷ Segons Duran i Sanpere 20.044 lliures catalanes, 17 sous i 12 diners

³⁸ DURAN, *Felip V*, pp. 60-61.

Totes aquestes atribucions a la ciutat marcaran la seva diferència entre la resta de ciutats botifleres i la marcaran com un illot isolat al centre del Principat³⁹.

5.1. Manteniment de privilegis

Com bé ja hem anat veient durant tot la evolució històrica de Cervera a principis del segle XVIII, la relació de Cervera amb el nou monarca serà molt fluida i molt amigable. Ja des del 1701 quan el primer monarca de la Casa de Borbó jura els privilegis de la ciutat aquesta relació experimentarà una consolidació cada vegada més forta amb el pas dels anys. Tot i la bona relació que havien mantingut ciutat i monarca, el 1716, amb l'aprovació i aplicació del Decret de Nova Planta, la ciutat de Cervera perdrà gran part dels seus antics privilegis i quedarà, a nivell d'aquests, al mateix estatus que altres viles i ciutats del Principat de Catalunya⁴⁰.

La ciutat de Cervera no va acceptar aquesta nova situació legal, no entenien que després de tot lo que havien patit durant la guerra (la ciutat havia quedar molt malmesa i gairebé destruïda) ara se'ls tractes legalment com una altra ciutat. Serà per aquesta raó, entre d'altres, que la ciutat de Cervera enviarà a la Cort del monarca dos Síndics Cerverins per aconseguir certs beneficis, entre ells el de manteniment dels privilegis. Com ja hem vist anteriorment, la bona feina que realitzaren els dos Síndics cerverins a Madrid va comportar certes concessions i privilegis força diferenciats de la resta de pobles, viles i ciutats. En el tema dels privilegis els dos Síndics actuaran amb la mateixa tenacitat que en la resta de qüestions i el 1718 el monarca Felip V confirmarà per escrit el manteniment del jurament realitzat per ell mateix el 1701 a la, en aquell moment encara, vila de Cervera⁴¹.

Y, así, en virtud de la presente, sin perjuicio de mi Real Patrimonio, confirmo, apruebo y ratifico a la dicha ciudad de Cervera todos y cualesquier privilegios que por los señores Reyes mis predecesores tiene concedidos y se comprehendieron vajo el juramento que fui servido prestar

³⁹ TELLO, *Visca el Rei*, p. 23.

⁴⁰ LLOBET, *Els drets*, p. 199.

⁴¹ LLOBET, *Els drets*, p. 202.

*en dicha ciudad en veinte y siete de setiembre de mil setecientos y uno, en la conformidad que los tiene concedidos, sin que contra los dichos privilegios se pueda alegar, en ningún tiempo, uso ni costumbre, por quanto mi voluntad es que aora y siempre se guarde y cumpla y execute lo contenido en ellos*⁴²

5.2. Cervera, centre universitari de Catalunya. Canvi en l'evolució de la ciutat

Els cerverins, havent obtingut gairebé tot allò que havien sol·licitat en la carta enviada a la cort de Felip V ja estaven força contents. Tot i això l'alegria serà màxima quan mitjançant una carta enviada als Paers de la ciutat, el monarca anunciava la seva decisió de concedir a Cervera l'exclusivitat a tot el Principat d'acollir els Estudis Superiors. Però la decisió es pot justificar solament per la fidelitat de Cervera a la causa del rei Borbó durant la Guerra de Successió?

La idea d'una refosa universitària a tot Catalunya ja corria en el regnat de Carles II⁴³. El manteniment de set centres universitaris en tot el Principat –Lleida, Barcelona, Girona, Tarragona, Tortosa, Solsona i Vic- que en el seu moment havien tingut la seva importància i la seva lògica, ara, en el segle XVIII s'havien convertit en una rèmora per l'estudi superior a Catalunya, ja que s'havien mostrat ineficients. Per aquesta raó calia la refosa universitària plantejada en el regnat de l'últim rei Habsburg⁴⁴ al tron de la Corona Hispànica.

Per altra banda, els aldarulls públics provocats per baralles entre tomistes i suaristes, la voluntat de la noblesa d'elititzar encara més la universitat o la voluntat de Felip V d'allunyar els estudiants de qualsevol ciutat armada (observant la participació de professors i estudiants en les milícies urbanes encarregades de la defensa final de Barcelona el 1714), esdevindran altres raons de pes per finalment dur a terme aquesta unificació universitària dels centres d'Estudis Superiors del Principat. Així doncs, és palès que moltes eren les raons que intentaven refundre les universitats catalanes en una

⁴² Annex 1. Text transcrit complet per: LLOBET, *Els drets*, pp. 223-225.

⁴³ TELLO, *Visca el rei*, p. 159.

⁴⁴ FOLCH, *La Universitat*, pp. 7-8.

i allunyar els estudis de la capital catalana. El nom de la ciutat que va anar prenent pes per acollir els estudis, era la ciutat de Granollers, situada al Vallès⁴⁵, prop de la ciutat Comtal.

Tot i no conèixer la intencionalitat del monarca i de les grans elits del país de refundre les universitats catalanes en una de sola, els ciutadans de Cervera ja havien fet saber, en una de les tretze demandes enviades pels dos Síndics cerverins a Madrid, la voluntat d'aconseguir uns Estudis Generals com els de Lleida, o els de Lleida. Veient la situació universitària, i sabent que l'objectiu de la refosa era prendre els estudis universitaris a la ciutat de Barcelona, José Patiño, ministre de gran importància en la Cort de Felip V, proposarà una doble refosa, en la qual els Estudis Generals de Lleida passessin a la ciutat de Cervera i que la Universitat de Barcelona es desplaqués a Granollers.

Tot i la bona intenció de Patiño, don Luis Curiel de Tejada, vocal del Consell de Castella, influirà fortament en aquest Consell per tal que aquest dictamini que la refosa universitària al Principat de Catalunya havia de ser única. Amb aquesta declaració del Consell de Castella la decisió de la ubicació de la nova i exclusiva universitat del Principat quedava en mans del monarca Felip V. Aquest, el dia 11 de maig de 1717 signava el decret fundacional de la nova universitat catalana la qual seria construïda a la Ciutat de Cervera⁴⁶.

Felip V justificarà la seva decisió amb dues idees principals. Per una banda, es decanta per la Ciutat de Cervera ja que aquesta no és una plaça d'armes per la qual cosa els militars no podran destorbar l'estudi dels futurs llicenciats, i per altra banda es justifica en la idea de la *fidelitat* de la ciutat, una recompensa per la seva lleialtat⁴⁷.

La construcció de la universitat a la ciutat de Cervera comportarà profunds canvis a la ciutat; tant a nivell urbanístic, com econòmic, com social. L'arribada de professors universitaris i estudiants a una ciutat on la majoria de ciutadans eren analfabets serà un xoc molt important per la població. Altrament, la construcció d'un edifici tant imponent com havia de ser el de la universitat comportarà canvis urbanístics. La nova construcció

⁴⁵ TELLO, *Visca el rei*, p. 160.

⁴⁶ TELLO, *Visca el rei*, p. 163.

⁴⁷ TELLO, *Visca el rei*, pp. 164-165.

es convertirà en l'edifici més gran de tota la ciutat, i a causa de la seva grandària s'haurà de construir a fora de la vila closa, al barri de Capcorral⁴⁸.

5.2.1. Creixement i transformació urbanística

El dia 16 de setembre de 1714, pocs dies després que Barcelona capitulés davant les tropes del Duc de Berwick, Felip V va signar un decret amb el qual manava traslladar gran part dels estudis universitaris de Barcelona a dues ciutats del Principat: Girona i Cervera⁴⁹. Serà amb aquest decret quan es van començar a assentar les bases del que acabaria sent la única ciutat amb universitat de tot el Principat durant més d'un segle. Primerament, i fins el 1740, les classes als universitaris es realitzaran al convent de Sant Francesc de Paula, ja que l'edifici de la Universitat encara estava en construcció.

El majestuós edifici no serà acabat fins el 1762, any en que serà inaugurat i la capella serà beneïda pel propi Bisbe de Solsona⁵⁰. Aquesta construcció serà projectada per tres arquitectes militars de gran renom en aquell moment; primerament serà Francesc Montagut qui realitzarà el primer projecte i començarà la construcció de l'edifici el 1718. Posteriorment Francesc Soriano prendrà les regnes de la construcció el 1729 i finalment serà Miquel Marín qui el 1751 realitzarà l'últim projecte i acabarà la construcció de l'edifici. La falta de finançament i el canvi del director de les obres retardaran bastant la construcció i en conseqüència la inauguració; però el fet que aquell immens edifici - per una ciutat com Cervera- estigués en construcció ja va ser tota una revolució urbanística. Tot i que el monarca ja havia pressupostat la construcció de l'edifici i li havia assignat unes rendes per la seva edificació i pel seu funcionament, aquestes van resultar ser menors del que en veritat estava costant l'edifici. Serà per aquesta raó que Felip V proposarà als certerins contribuir econòmicament, amb 6.000 lliures anuals, en la construcció de l'edifici i a canvi el monarca els lliuraria del pagament del cadastre durant 20 anys⁵¹. El cost real de la construcció no s'ha pogut quantificar però mitjançant

⁴⁸ Annex 2. Imatge de la Universitat de Cervera: Francesc Xavier PARCERISA i BOADA, *Universidad de Cervera / dibujado del natural por F.X. Parcerisa ; lit. por S. Ysla* [recurs electrònic]. Institut d'estudis ilderencs. Servei d'Arxius i Llegat, Barcelona, 1839.

⁴⁹ FOLCH, *La Universitat*, pp. 11-12.

⁵⁰ MORA Josep, *La construcció a Catalunya al segle XVIII, La Universitat de Cervera coma paradigma de l'arquitectura dels enginyers militars*, autoeditat, 1995, p. XXII.

⁵¹ MORA, *La construcció*, p. 15.

aproximacions l'historiador Carreras Candi va arribar a la conclusió que el cost constructiu de la Universitat de Cervera va oscil·lar al voltant dels 40 milions de lliures, poc menys que el Castell de Sant Ferran de Figueres (50 milions de lliures). Aquesta xifra ens demostra que el cost de la construcció va ser desorbitat en comparació als preus de la època⁵².

Cervera era fins feia relativament poc temps una vila, per la qual cosa encara conservava l'estructura d'una vila gran. Havia canviat de règim jurídic el 1702 però a nivell urbanístic continuava essent una ciutat molt petita amb una economia poc dinàmica. Cervera apareix com a poble a principis del segle XI (el primer document referent a Cervera data del 1026) i s'anirà expandint des del Tossal del Montserè (on s'hi situarà el Castell) cap a la zona nord tot seguint el Tossal del Coll de les Savines. Aquest tossal és molt estret per la qual cosa des de la plaça Major solament baixarà un carrer per la part superior del tossal amb cases a les dues bandes, el Carrer Major, el qual acabarà amb el Portal de Santa Anna. A banda i banda del tossal hi haurà carrers estrets amb algunes cases força disperses. No serà fins el 1368-1375 quan per dictamen del rei Pere III s'emmurallarà la ciutat i la població prendrà una idea més de comunitat, de vila closa⁵³.

Al segle XV hi haurà una curiosa però important ordenança municipal que prohibirà la circulació de carros pel carrer Major ja que aquests malmetien l'empedrat. Per aquest motiu els pagesos i ramaders començaran a establir-se a la zona fora muralla del davant del Portal de Santa Anna, ja que era l'única sortida de la vila que donava a una zona orogràficament plana. Amb aquest creixement fora de muralles, les classes menestrals i riques de la ciutat quedaran situades dins de la muralla, en canvi els pagesos i ramaders se situaran a les zones externes de la ciutat⁵⁴. Aquesta nova zona de construcció - fora muralles- serà anomenada Capcorral. En el moment de buscar un emplaçament gran i pla per la construcció de l'edifici de la universitat al segle XVIII es pensarà en la zona del Capcorral. Cervera està situada a una zona amb molt turons i tossals per la qual cosa

⁵² MONTANER Josep M^a - MORA Josep, "La Universitat de Cervera: anàlisi d'un edifici paradigma de l'arquitectura del segle XVIII a Catalunya", *Miscel·lània Cerverina*, núm. 3, Cervera, 1985, p. 157.

⁵³ JULIÀ TORNÉ Montserrat, "Notes sobre l'evolució històrica de la ciutat de Cervera i el procés de transformació del nucli urbà", *Miscel·lània Cerverina*, núm. 7, Cervera, 1991, pp. 132-133.

⁵⁴ JULIÀ, *Notes sobre*, p. 134.

trobar un espai pla i gran era complicat. L'edifici de la universitat era massa gran per poder-lo encabir en la zona recentment emmurallada⁵⁵ ja que hi havia edificis dispersos en la zona. Per aquesta raó es manarà l'enderrocament d'algunes construccions per poder-hi col·locar la Universitat. Entre els edificis que s'enderrocaran hi haurà varies cases dels pagesos i ramaders establerts al barri del Capcorral i el Convent dels Mínims⁵⁶. La universitat serà construïda al costat de les cases que quedaran del pagesos després de l'enderroc i al costat de l'església de Sant Antoni⁵⁷.

L'edifici de la Universitat serà una de les construccions més importants al Principat de Catalunya durant tot el segle XVIII. La Ciutadella de Barcelona i el Castell de Sant Ferran de Figueres seran, també, dels edificis més importants construïts en aquest segle. La importància d'aquesta construcció influirà clarament en l'aixecament de nous edificis, tant religiosos com laics, a la pròpia ciutat de Cervera (sobretot al Carrer Major) i a les zones més pròximes tant de l'actual Segarra com de la zona de l'Urgell⁵⁸. La importància arquitectònica de la construcció es farà evident per la seva gran influència en els edificis del voltant.

Altrament, la construcció de la Universitat de Cervera marcarà l'inici d'un canvi urbanístic intern de la ciutat de Cervera molt important. La zona emmurallada de Cervera és un tossal que acaba en sec passat el castell i, que dona pas a la vall del riu Ondara. Pel costat del riu hi passava el camí ral que anava des de Barcelona a Madrid i el castell de Cervera en tenia una gran visió, per aquesta raó el Castell podia controlar i defensar clarament la gent que hi passava. Al segle XVIII aquesta funció anava desapareixent i el comerç s'obria pas en l'activitat comercial ceriverina, activitat comercial que se situava al Barri de Capcorral. La construcció de la universitat serà el catalitzador d'aquest canvi de centre econòmic de la ciutat, centre econòmic que avui en dia encara se situa al voltant de l'emblemàtic edifici de la Universitat⁵⁹.

⁵⁵ Aquestes noves muralles començades a construir a partir del nomenament de Cervera coma ciutat, no estaran acabades quan es comenci la construcció de l'edifici de la universitat.

⁵⁶ MORA, *La construcció*, p. 17.

⁵⁷ Annex 3. Imatges de la evolució de l'urbanisme a la ciutat de Cervera durant la seva historia. Documents visuals extrets de: MORA, *La construcció*, pp. 16-17.

⁵⁸ MORA, *La construcció*, p.237.

⁵⁹ JULIÀ, *La distribució*, pp. 135-136.

5.2.2. Impacte sociocultural de la Universitat a la població

Com ja em vist en apartats anteriors, la confirmació de Cervera com a única seu universitària de tot Catalunya va comportar molts canvis, alguns dels quals seran bastants visibles (el propi edifici de la universitat) o es podran sobreentendre (arribada de nous professors i alumnes). Tot i això hi haurà altres dinàmiques menys visibles però que tindran la seva importància i la seva influència.

Primerament, i abans de tot, hem de comentar que l'arribada de tal quantitat de gent a la ciutat comportarà ràpidament una dinamització molt important de la economia. Gran part d'aquests hauran de llogar estances en cases privades, ja que tots no tindrien habitació a la Universitat i que la oferta hostalera a Cervera era molt baixa. A més a més hauran de comprar aliment i comprar qualsevulla cosa que necessitessin a la gent de la ciutat. Tot i que aquesta nova gent dinamitzarà força la economia certerina del segle XVIII, aquesta es mantindrà arrelada en el sector primari (ramaderia i agricultura), tot i que el sector secundari (els gremis) augmentarà lleugerament la seva importància econòmica⁶⁰.

La Universitat de Cervera serà clarament catòlica (dedicada a la Immaculada Concepció) per la qual cosa els estudiants hauran de seguir unes regles molt estrictes i basades en la moral cristiana. La honestedat, la no ostentació o la obligatorietat d'anar caminant per la ciutat marcaran el dia a dia de la ciutat de Cervera. També les vestimentes (hàbits llargs de color negre amb capa i barret de tres puntes del mateix color) i la normativa de no poder sortir de les cases passada determinada hora de la nit, toc de queda, canviaran la fisonomia física de la ciutat⁶¹.

Important serà la prohibició de jocs de qualsevol tipus (cartes, daus o el joc d'envit) ja que els estudiants s'havien de concentrar en l'estudi. Curiosament el 1730 seran destapades i tancades dues sales de jocs de cartes, l'una d'un privat i l'altra de l'ajuntament. Podem dir que la gent de Cervera veia els estudis universitaris com un mitjà de guanyar diners, segurament no varen arribar a comprendre mai la importància d'acollir un centre d'aquelles característiques. La especulació amb els aliments serà

⁶⁰ MORA, *La construcció*, p. 19.

⁶¹ FOLCH, *La universitat*, pp. 45-46.

molt important i això provocarà un marcat augment dels preus dels aliments bàsics. La universitat pels cerverins es va entendre com un mer mitjà d'enriquiment personal⁶².

Cervera, no havia estat mai seu universitària en tota la seva història i tampoc mai havia acollit tanta gent durant un termini tant llarg de temps. La seva estructura urbana era més aviat de vila gran que no pas de ciutat, per la qual cosa no gaudia de molts avantatges com podia tenir una ciutat com Barcelona, Lleida o Girona. Aquesta falta de locals (biblioteques, llocs de lleure...) la seva situació geogràfica (al mig d'un territori de secà on no hi havia gran moviment de gent) i el seu clima, sobretot a l'hivern (boires permanents fins a quinze dies) provocaran que els estudiants de la universitat no se sentin a gust estudiant en aquest centre i en aquesta ciutat i per aquesta raó escriuran moltes sàtires que posteriorment recolliran en un quadern anomenat: *Goig dels Cerverins*.

Tant si és vila, com ciutat
allò que se'n diu Cervera,
de dins, el meu cor espera
sortir-ne ben aviat⁶³.

Seguidament cal apuntar la importància que va tenir la Universitat de Cervera en el territori català. La Universitat es construïa en una ciutat molt petita i que poca gent coneixia. L'arribada de grans catedràtics, com Josep Finestres, i l'arribada d'alumnes tant brillants com podran ser: Narcís Monturiol, Manuel Milà i Fontanals o Juan Prim col·locaran Cervera, per bé o per mal, al centre del debat i a la consciència de la gent. Per altra banda, cal apuntar la idea d'Artemi Folch, de la importància que va tenir la universitat cerverina en el manteniment del sentiment catalanista, mitjançant l'estudi del Dret Català per part de grans juristes que hi varen treballar i d'altres que hi varen estudiar⁶⁴.

⁶² FOLCH, *La universitat*, pp. 47- 49.

⁶³ Retret satíric extret de: FOLCH, *La universitat*, p. 49.

⁶⁴ Per aprofundir en el tema, llegir: FOLCH, *La Universitat*, pp. 52-53.

5.3. Nous privilegis, concessions i tracte diferenciat a la ciutat de Cervera

Com hem vist, la designació de Cervera com a únic centre universitari en tot el Principat i la construcció, en conseqüència, d'un gran edifici per poder-hi realitzar les classes, van ser enteses i justificades pel monarca com a favors en contraprestació de la fidelitat de la ciutat a la seva persona durant la Guerra de Successió Espanyola. Tot i que aquesta designació és clarament el major honor que podia rebre la ciutat de Cervera en aquell moment, aquest no serà l'únic privilegi o tracte diferencial que rebrà la ciutat.

En anteriors apartats ja hem observat com la ciutat de Cervera serà nomenada cap de corregiment (de l'antiga vegueria de Cervera i sotsvegueria d'Agramunt) i se li concediran els drets territorials que havia reclamat des de feia molt temps sobre la sotsvegueria de Prats de Rei. Aquest reconeixement, que havia estat demanat en un dels tretze punts de la carta de sol·licituds, serà un dels primers favors que el monarca Felip V concedirà a la ciutat.

La demanda de les tretze qüestions enviades a Madrid seran una base important per aconseguir certs privilegis per part del monarca⁶⁵. Entre diferents qüestions expressades en la carta hi ha la demanda de crear ciutadans honorats, el no allotjament de tropes o el traspàs a la ciutat la jurisdicció sobre les aigües, entre moltes d'altres. D'aquestes demandes la majoria arribaran tard o d'hora a bon port, tot i que moltes vegades sense complir les expectatives inicials presentades.

Tot i les demandes acceptades dels tretze punts sol·licitats per la ciutat de Cervera, hi haurà altres factors i decisions que ens ajudaran a veure com realment Cervera va rebre un tracte diferencial a la resta de pobles, viles i ciutats catalanes durant el regnat de Felip V. Cercant en els documents municipals de la ciutat de Cervera dels anys posteriors a la Guerra de Successió podem adonar-nos-en que la ciutat més d'una vegada rebrà exempcions o moratòries de pagaments de tributs o del cadastre. Un exemple clar sobre aquesta moratòria de pagament serà el *Privilegi de moratòria* que arribarà el 16 de desembre de 1717:

⁶⁵ Per conèixer millor que demanava Cervera en la sol·licitud dels tretze articles llegir: TELLO, *Pagesos, menestrals*, pp. 212-218.

*constando por cierto el despojo por causa de la guerra se les de por libres de la obligación de pagarlas en todo ó en parte, según derecho, y para poder llenar lo que faltare al cumplimiento de las mencionadas tres mil libras destinadas a la satisfacción de los acrehedores, en la forma que va expresado, he benido en conceder permiso a dicha ciudad para que pueda imponer algún derecho sobre los frutos que se cogen en ella ó usar de otros arbitrios menos grabosos al público*⁶⁶

Una altra peça que ens pot permetre entreveure la idea de tracte diferenciat per part del monarca respecte la ciutat de Cervera serà amb un afer eclesiàstic. Acabada la guerra i observant, el clero cerverí, la bona relació de les institucions públiques de la ciutat amb el monarca, aquests intentaràn aconseguir de mans del propi Rei el trasllat de la Catedral de Solsona a la ciutat de Cervera o que els hi fos creat un nou bisbat amb seu a la mateixa ciutat. Aquestes intencions del clero cerverí eren poc reals i difícils d'aconseguir, per això aquests mateixos van acceptar que en cas que no es pogués dur a terme qualsevulla de les propostes anteriors la parròquia de Cervera seria elevada a la categoria de *col·legiata insigne*. L'esmentat canvi d'estatus era buscat pels sacerdots cerverins pel fet que, en tant que la seva parròquia fos elevada a col·legiata insigne ells ja no estarien sota l'obediència del Bisbe de Solsona, sinó que dependrien únicament i directament de la Santa Seu⁶⁷.

Aquesta aspiració a que pretenien arribar els clergues de Cervera fou ben vista pel monarca Felip V i la Reial Audiència, els quals van inclinar-se públicament donant suport a la proposta cerverina. Tot i que finalment la parròquia no va ser elevada a col·legiata insigne, ja que l'organisme que dictamina aquests canvis és la Seu Apostòlica i aquesta no va fer prosperar la petició, hem de tenir molt present la decisió que van prendre el rei i la Reial Audiència respecte el tema. Per retornar la fidelitat prestada o per qualsevulla altra raó, el monarca i la Reial Audiència havien estat

⁶⁶ ACSG, "Privilegi moratòria en el pagament de 3.000 lliures del Cadastre", *Ajuntament de Cervera, administració general*, Unitat d'Instal·lació 4330, 1717.

⁶⁷ TELLO, *Visca el rei*, pp. 150-151

disposades a canviar de ciutat una Seu Diocesana, canvi en favor d'una ciutat (Cervera) però en detriment d'una altra, en aquest cas hagués estat la ciutat de Solsona.

Per altra banda un dels privilegis més importants que rebrà la ciutat de Cervera, després de l'atorgament de la única seu universitària de tot el principat, serà la decisió del propi Felip V atorgar-li el privilegi de tenir vot a les Corts Generals. Aquest privilegi, més honorífic que real, arribarà l'any 1724, un abans que es signi el Tractat de Viena entre el rei Felip V i l'emperador Carles VI. Aquest dret, que en realitat ja no tenia la importància real que havia tingut en èpoques anteriors, envolta la ciutat de Cervera d'una aureola d'importància i prestigi i la situa com una ciutat referent políticament de tot el Principat:

...he sido servido conceder a la mi ciudad de Cerbera la gracia y honor de voto en Cortes generales, por tanto en virtud de la presente, quiero, y es de mi voluntad que la referida ciudad de Cervera, tenga, y goze perpetuamente de la mencionada gracia, y honor de voto en Cortes generales⁶⁸...

⁶⁸ ACSG, "Privilegi a la ciutat de Cervera de tenir vot a les Corts generals", *Ajuntament de Cervera, administració general*, Unitat d'Instal·lació 4334, 1724.

6. Conclusions

Cervera, a diferència d'altres ciutats botifleres, va ser gratament recompensada amb diversos privilegis, i alguns de molt importants com ja hem vist anteriorment. Amb aquest treball pretenia entendre les raons d'aquesta diferenciació respecte altres ciutats i viles catalanes i entendre si aquests privilegis varen influir en la vida quotidiana dels cerverins i cerverines i al desenvolupament de la ciutat a dos nivells, urbanístic i econòmic.

La bona relació que mantindran la Paeria de Cervera i el monarca Felip V des de l'inici del regnat, marcaran clarament l'evolució de la ciutat a través dels privilegis que el monarca concedirà a la ciutat. Entenc que l'estada que realitzà Felip V el 1701 a la vila de Cervera va ser un punt decisiu en la història de la ciutat, ja que és en aquest moment quan s'inicia l'acostament de posicions entre el monarca i la ciutat; aquesta relació fraternal influirà clarament en el futur. Altrament, cal tenir molt clar que la Paeria també realitzarà actuacions per acostar-se al monarca; un clar exemple d'aquesta política municipal cerverina va ser l'aposta que feu el 1713 la Paeria de Cervera, exagerant la seva fidelitat a la persona de Felip V. Aquesta actuació va ser de gran importància per mantenir i augmentar la bona relació que monarca i ciutat havien iniciat el 1701. Entenc que la diferència entre Cervera i altres ciutats com Berga o Manlleu –ciutats també botifleres- radicarà en aquesta confiança mútua sorgida entre el monarca Felip V i la ciutat de Cervera. Aquest fet és demostrable amb diverses actuacions del monarca, però podem observar-ho d'una manera molt nítida amb la justificació, per part del monarca, de la decisió d'escollir com a únic centre universitari al Principat la ciutat de Cervera; Felip V ho argumentarà clarament amb la fidelitat mostrada per la població a la seva causa durant la Guerra de Successió.

Altrament, cal observar la gran quantitat de privilegis atorgats -tant a nivell fiscal, com a nivell de drets històrics- els quals marcaran molt la evolució d'aquesta ciutat; aquesta amb pocs anys va passar de ser una vila situada al centre del Principat a ser una ciutat única, ja que havia obtingut del rei el privilegi de posseir la exclusivitat dels estudis universitaris al Principat català. Les diverses exempcions fiscals, la construcció de l'edifici de la Universitat, la concessió del dret a vot a les Corts Generals, entre molts altres privilegis, configuraran Cervera com una ciutat especial al segle XVIII i a nivell

català, a més a més aquests privilegis marcaran profundament les dinàmiques i activitats diàries dels cerverins. Els privilegis econòmics i el jurament de les constitucions i privilegis de la ciutat realitzats el 1701 i ratificats el 1718 per part de Felip V influiran clarament en la vida diària dels cerverins i cerverines, tot i que la construcció de la universitat i l'arribada de tanta gent (catedràtics i estudiants) marcaran un canvi substancial, tant a nivell urbanístic de la ciutat (un edifici immens per una població tant petita) com a nivell economicosocial. Al voltant de la universitat molts cerverins varen fer negoci i aquest fet va dinamitzar d'una manera clara la economia cerverina.

Per altra banda és evident que la construcció de la universitat influirà molt en l'urbanisme de la ciutat de Cervera. Serà a partir de la l'edificació de la universitat que l'eix econòmic de la ciutat es traslladarà del casc antic cap a aquesta zona del Capcorral (barri fora del casc antic habitat per pagesos majoritàriament), la qual en un futur esdevindrà el centre comercial i cultural de Cervera. La universitat a l'estar situada a una zona més plana que la vila closa esdevindrà el centre urbà de la ciutat, dinàmica que actualment encara manté.

7. Bibliografia i referències

Bibliografia

ALCOBERRO Agustí, “El cadastre a Catalunya (1713-1845): de la imposició a la fossilització” *Pedralbes*, núm. 25, Barcelona, 2005.

DURAN i SANPERE Agustí, “Felip V i la ciutat de Cervera”, *Episodis de la historia*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1963.

FOLCH Artemi, “La Universitat de Cervera” *Episodis de la història*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1970.

JULIÀ TORNÉ Montserrat, “Notes sobre l’evolució històrica de la ciutat de Cervera i el procés de transformació del nucli urbà”, *Miscel·lània Cerverina*, núm. 7, Cervera, 1991.

LLOBET PORTELLA Josep M^a, “Cervera durant el segle XVIII, un període de canvis substancials”, *Ius Fugit*, Saragossa, 2004.

Ídem, “Els drets històrics a Cervera (1348-2006)”, *Ius Fugit*, Saragossa, 2009.

MERCADER i RIBA Joan, *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1968.

MONTANER Josep M^a - MORA Josep, “La Universitat de Cervera: anàlisi d’un edifici paradigma de l’arquitectura del segle XVIII a Catalunya”, *Miscel·lània Cerverina*, núm. 3, Cervera, 1985.

MORA Josep, *La construcció a Catalunya al segle XVIII, La Universitat de Cervera com a paradigma de l’arquitectura dels enginyers militars*, autoeditat, 1995.

SALAT, Mª Teresa, “ Historiografia sobre l’església de Santa Maria de Cervera”, *Miscel·lània Cerverina*, núm. 16, Cervera, 2003.

TELLO Enric, *Pagesos , menestrals i rendistes, Cervera i l’arrencada industrial catalana (1702-1861)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, defensat el 1987.

TELLO Enric, *Visca el rei i les calces d'estopa, reialistes i botiflers a la Cervera set-centista*, Editorial Crítica, Barcelona, 1990.

TORRES i RIBÉ Josep M^a, *Els municipis Catalans en l'antic règim (1453-1808)*, Curial, Barcelona, 1983.

Ídem, *Los mecanismos del poder, Los ayuntamientos catalanes en el siglo XVIII*, Crítica, Barcelona, 2003.

Ídem, "L'etapa de provisionalitat institucional borbònica en els municipis catalans durant la Guerra de Successió (1707-1716)" *Pedralbes: Revista d'història moderna*, núm. 2, Barcelona, 1982.

Referències

ACSG, "Privilegi d' erecció de la vila de Cervera en ciutat", *Ajuntament de Cervera, administració general*, Unitat d'Instal·lació 4328, 1702.

ACSG, "Privilegi d'exempció de tributs durant 20 anys", *Ajuntament de Cervera, administració general*, Unitat d'Instal·lació 4329, 1717.

ACSG, "Privilegi moratòria en el pagament de 3.000 lliures del Cadastre", *Ajuntament de Cervera, administració general*, Unitat d'Instal·lació 4330, 1717.

ACSG, "Privilegi El rei confirma i ratifica els privilegis que ja es tenien concedits", *Ajuntament de Cervera, administració general*, Unitat d'Instal·lació 4331, 1718.

ACSG, "Privilegi a la ciutat de Cervera de tenir vot a les Corts generals", *Ajuntament de Cervera, administració general*, Unitat d'Instal·lació 4334, 1724.

8. Annexos

Annex 1.

Josep Mª LLOBET, Els drets històrics a Cervera (1348-2006), Ius Fugit, 223-224-225 pp.

Document transcrit per Josep Mª Llobet i en el qual el rei Felip V confirma la seva voluntat de mantenir tots els privilegis jurats a la ciutat de Cervera el dia 27 de setembre de 1701.

Don Phelippe, por la gracia de Dios rey de Castilla, de León, de Aragón, de las dos Sicilias, de Jerusalem, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Zerdeña, de Córdoba, de Córcega, de Murcia, de Jaén, de los Algarbes, de Algecira, de Gibraltar, de las yslas de Canaria, de las Yndias Orientales y Occidentales, yslas y tierra firme del mar Occéano, archiduque de Austria, duque de Borgoña, de Bravante y Milán, conde de Abspurg, de Flandes, Tirol y Barcelona, señor de Vizcaya y de Molina, etcétera, por quanto, aunque mi real ánimo está mui propenso a favorecer y honrrar a todas las ciudades, villas y lugares de mis reynos y señoríos y atenderlas con el paternal amor que me yncumbe, es propio de la justicia distributiva con que deseo mantenerlos singularizar y distinguir a las que se han hecho acreedoras de mi favor con sus merecimientos y, teniéndolos tan especiales la ciudad de Cervera, del mi principado de Cataluña, por ser tan notorios como plausibles sus particulares servicios y los grandes y continuados trabajos que con tanta constancia sufrió del furor de los enemigos por mantener siempre yndemne, firme y constante su antigua acreditada fidelidad, habiendo sido tan freqüentemente ynvadida y saqueada de los enemigos por estar en el centro de dicho principado de Cataluña, y atendiendo ygualmente a que por estos motivos y por la fineza con que dicha ciudad y sus vezinos en común y en particular sacrificaron voluntariamente sus vidas, propios y haberes, siendo el blanco de la yrritación de los enemigos, es justo que experimente de mi real gratitud los efectos correspondientes a su zelo, amor y acrisolada fidelidad que acreditó con tan repetidas demostraciones de lealtad a mi servicio. He resuelto, entre otras mercedes, que, a consulta del mi Consejo de veinte y cinco de setiembre próximo pasado, he concedido a dicha ciudad de Cervera confirmarla todos los privilegios que

tiene concedidos por los señores reyes mis predecesores que se comprehendieron bajo el juramento que presté en dicha ciudad en veinte y siete de setiembre de mil setecientos y uno, en la conformidad que los tiene concedidos. Y, assí, en virtud de la presente, sin perjuicio de mi real patrimonio, confirmo, apruebo y ratifico a la dicha ciudad de Cervera todos y qualesquier privilegios que por los señores reyes mis predecesores tiene concedidos y se comprehendieron vajo el juramento que fui servido prestar en dicha ciudad en veinte y siete de setiembre de mil setecientos y uno, en la conformidad que los tiene concedidos, sin que contra los dichos privilegios se pueda alegar, en ningún tiempo, uso ni costumbre, por quanto mi voluntad es que aora y siempre se guarde y cumpla y execute lo contenido en ellos. Y, en su conformidad, encargo al sereníssimo príncipe don Luis, mi mui charo y mui amado hijo, y a mis herederos y sucesores en estos mis reynos y señoríos y mando a los infantes, prelados, duques, marqueses, condes, ricos hombres, priores de las órdenes, comendadores, subcomendadores, alcaydes de los castillos y casas fuertes y llanas, a los de mi Consejo, presidentes y oydores de las mis audiencias y chanzillerías, alcaldes y alguaziles de la mi casa y corte y chancillería, y a todos los corregidores, gobernadores, alcaldes mayores y ordinarios y otros qualesquier juezes y justicias de las ciudades, villas y lugares de estos mis reynos y señoríos y demás personas mis súbditos naturales y vasallos de qualquier estado, condición, preeminencia o dignidad que sean y a cada uno de ellos, so yncurrimento en las penas a mi arbitrio y de mis herederos y subcesores reservadas, y, particularmente, al mi gobernador, capitán general, regente y audiencia del mi principado de Cataluña y otros qualesquier mis ministros y personas de dicho mi principado, que esta mi gracia y merced que con la presente hago a la dicha ciudad de Cervera y todo lo a ella annexo y perteneciente observen firmemente, guarden y cumplan, observar, guardar y cumplir hagan, y no pongan ni consientan poner en ello ni em parte de ello embarazo ni ympedimento alguno. Y, assimismo, en virtud de la presente, suplo con la plenitud de mi real potestad todos y qualesquier defectos o omisiones de cláusulas, si alguno o algunas casualmente huviere o se pudieren anotar, no obstante las quales quiero y es mi voluntad que esta mi gracia merced a favor de la dicha mi ciudad de Cervera y todo lo demás en esta mi carta contenido tenga y goze perpetuamente de toda firmeza, valor y fuerza de derecho en juicio y fuera de él. Y deste despacho se ha de tomar la razón en los libros de la Contaduría General de Data, donde están agregadas las dos de mi Real Hacienda y

Registro General de Mercedes, dentro de dos meses, contados desde su fecha, y, si no se hiciera, ha de ser ninguno y de ningún valor ni efecto. Y se declara he relevado a dicha ciudad de Cervera del derecho de la media [an]nata que pueda tocar a esta merced. Dada en Madrid, a diez y seis de febrero de mil setecientos y diez y ocho.

Yo el rey.

Yo don Juan Milán de Aragón, secretario del rey, nuestro señor, lo hize escribir por su mandado.

Registrada, Salvador Narbáez.

Theniente de canziller mayor, Salvador Narbáez.

Don Luis de Miraval.

Don García Pérez de Araciel.

Don Pedro de Larriategui y Colón.

Vuestra magestad aprueba y confirma a la ciudad de Cervera los privilegios que tiene concedidos en la forma que así se expresa.

[A continuació:] Tomé razón en la Contaduría General de la Distribución de la Real Hazienda, en que están unidos los papeles del Registro General de Mercedes y los libros de la razón della. Madrid, diez y nueve de febrero de 1718.

Don Antonio López Salses.

Annex 2.

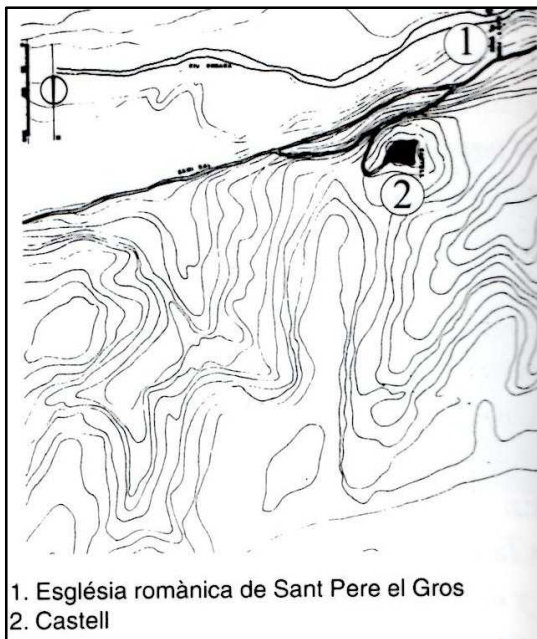

Imatge de la Universitat de Cervera : Institut d'Estudis Ilerdencs, *Universidad de Cervera / dibujado del natural por F.X. Parcerisa ; lit. por S. Ysla* [multimèdia], Francesc Xavier PARCERISA i BOADA, Barcelona, Impremta Joaquin Verdaguer, 1987, disponible a: <http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/gravatsIEI/id/95>. [15 de maig del 2013].

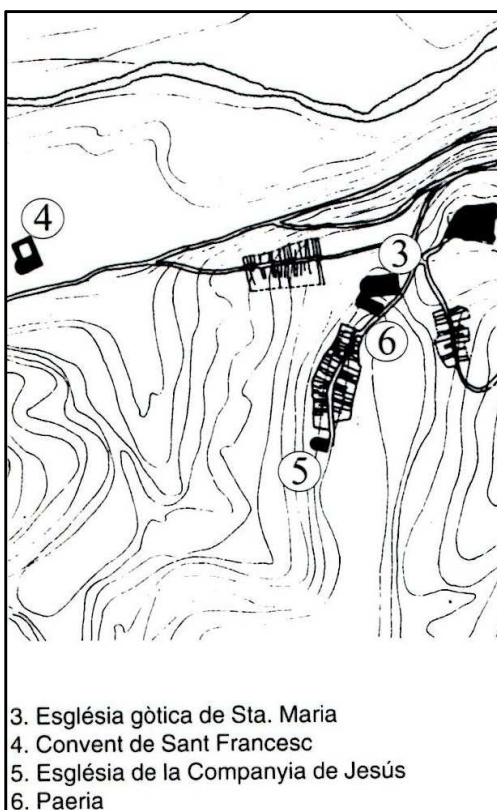
Annex 3.

Evolució de l'urbanisme de la ciutat de Cervera des dels seus inicis al segle XI fins a la construcció de la Universitat al segle XVIII

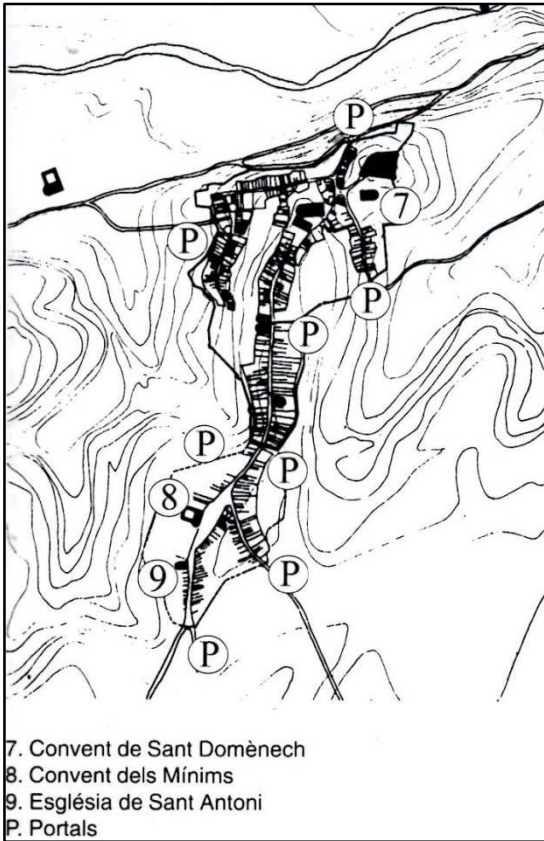
Josep MORA i CASTELLÀ, *La construcció a Catalunya al segle XVIII, La Universitat de Cervera coma paradigma de l'arquitectura dels enginyers militars*. Editat pel propi autor, 1997.

MORA, *La construcció*, p. 16
Plànol de Cervera al segle XI

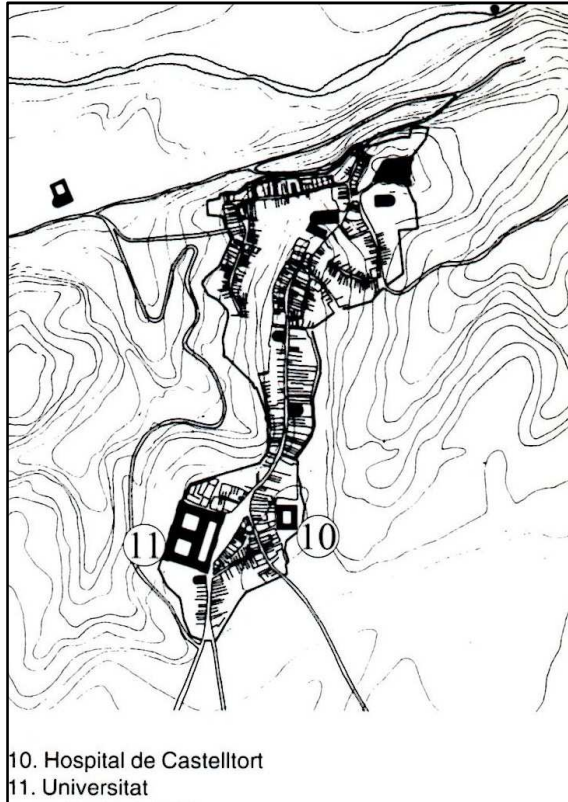

MORA, *La construcció*, p. 16
Plànol de Cervera als segles XII-XIII

MORA, *La construcció*, p. 17

Plànol de Cervera als segles XIV-XVII

MORA, *La construcció*, p. 17

Plànol de Cervera al segle XVIII